

MIŠEL TURNIJE: RUSOOVSKI MIT U POSTMODERNISTIČKOM KONTEKSTU

Suprotstavljajući se Novom romanu koji odbacuje tradicionalnu romanesknu tehniku da bi se usredsredio na probleme sopstvenog nastanka, Mišel Turnije unosi novu materiju u okvire tradicionalnog postupka. „Moja namera nije da uvodim novine u pogledu forme, nego naprotiv da u jednu sasvim tradicionalnu, zaštićenu i umirujuću formu, unesem materiju koja nema nijedno od ovih obeležja.“¹

Nova materija ovde bi podrazumevala novu obradu tradicionalne tematike ili novo tumačenje mitova,² odnosno njihovu aktualizaciju u kontekstu novog vremena. To dolazi do izražaja već u romanu *Petko ili limbovi Pacifka* (1967) čija je polazna tačka *Robinson Kruso* Danijela Defoa. Ali se fokus menja: u središtu pažnje je Petko, koji je u Defoovom romanu bio „ništa, životinja, u svakom slučaju biće koje očekuje da dobije svoju ljudskost od Robinsona, zapadnjačkog čoveka, jedinog posednika svekolikog znanja, svekolike mudrosti“.³ To odgovara tendenciji ka priznavanju i uvažavanju Drugog koja se ocrtava u postmodernoj književnosti, kao i intertekstualnom obeležju te književnosti koja, kako napominje Linda Hačion, nastoji da „zadrži estetsku autonomiju, vraćajući u isti mah tekst 'svetu', ali ne „svetu 'obične stvarnosti'“, nego svetu „tekstova i intertekstova“, svetu koji je „direktno povezan sa svetom empirijske stvarnosti, ali sam po sebi nije ta empirijska stvarnost“.⁴ Sa te tačke gledišta, kako su ukazali i drugi književni teoretičari, poput Rolana Barta, Julije Kristeve ili Žerara Ženeta, tekst izvodi svoje značenje kao deo ranijih tekstova. U drugoj polovini XX i početkom XXI veka pojavljuje se čitav niz romana koji sebe predstavljaju kao novu verziju, preradu ili dopunu nekog već postojećeg književnog dela. Jedan od glavnih predstavnika francuskog Novog romana, Klod Simon, izjavljuje da je njegov *Vetar* (1957) „remake“ *Idiota* od Dostojevskog. Ali on se ne poziva eksplicitno na Dostojevskog i njegovog junaka u samom romanu, na nivou teksta koji odbacuje svaku referencijalnost, nego na nivou parateksta koji predstavlja intervju,⁵ a na kneza Miškina upućuju sasvim diskretni intertekstualni indikatori. U delima drugih pisaca, objavljenim mnogo kasnije, to preuzimanje sasvim je eksplicitno. Stefan Odegi će svoj roman *Sin jedinac* (2006) predstaviti kao neku vrstu fiktivne autobiografije Rusoovog brata Fransoa koga Ruso u

¹ Michel Tournier, *Le Vent Paraquet*, Paris, Gallimard, 1977, str. 195.

² O tome više u: Arlette Bouloumié, *Michel Tournier. Le roman mythologique suivi de Questions à Michel Tournier*, Paris, José Corti, 1988.

³ *Le Vent Paraquet*, str. 227.

⁴ Linda Hačion, *Poetika postmodernizma. Istorija, teorija, fikcija*, preveli Vladimir Gvozden i Ljubica Stan-ković, Novi Sad, Svetovi, 1996, str. 210.

⁵ Razgovor sa Klodom Simonom objavljen u listu *Les Nouvelles*, 15–21 mars 1984.

svojim delima gotovo i ne pominje, dok će u romanu Kamela Dauda *Merso, kontra-istraga* (2013) pripovedač biti izmišljeni brat ubijenog Arapina iz Kamijevog *Stranca*, koji će vršiti neku vrstu „kontra-istrage“.

U ovaj kontekst reciklaže tradicionalne, mitske tematike uključuje se i povratak rusoovskom mitu o „dobrom divljaku“ kao otelotvorenju čovekovog prirodnog bića koje je u toj civilizaciji potisnuto, ali i kao izrazu drugog i drugačijeg koje gubi svoj zastrašujući vid. U svojoj „intelektualnoj autobiografiji“ pod naslovom *Le Vent Paraclet*, Mišel Turnije podseća da je jedini roman koji Rusoov Emil može da pročita Defoov *Robinson Kruso* čiji junak uspeva da stvori normalan život u samoći pustog ostrva, daleko od civilizacije, što je intimna težnja i samoga Rusoa koji se rado povlači u samoću u srcu prirode. Ali, napominje Turnije, vrline koje poseduje Rusoov „dobri divljak“ samo su naličje poroka koje ovaj pisac kritikuje kod „civilizovanih“ ljudi. Ali Ruso ne razmišlja o Petku, on je zainteresovan samo za Robinsona koji je kadar da zadovolji svoje potrebe bez pomoći iskvarenog društva, a zaboravlja da ovaj uništava svoje pusto ostrvo stvarajući na njemu „embrion civilizacije“⁶ i da kvari Petka svodeći ga na ulogu slugu. Za Turnijea, nosilac civilizacije nije samo Robinson, nego i Petko koji predstavlja drugu i drugačiju civilizaciju. Turnijea, međutim, ne zanima „spajanje dveju civilizacija u određenom stadijumu njihovog razvoja“, nego „uništenje svakog traga civilizacije kod čoveka podređenog razgolićujućem dejstvu neljudske samoće, razotkrivanje osnova bića i života, zatim stvaranje jednog novog sveta na toj tabula razi“.⁷ Petko predstavlja podstrekača i vođu u tom stvaranju novog čoveka.

Rusoovska vizija „dobrog divljaka“ vezuje se za kritiku moderne civilizacije, sve više usmerene profitu, podređene želji za osvajanjem i potčinjavanjem drugog. Turnije se pridružuje piscima koji smatraju da je moderan čovek pokretan „pohlepom“, „ohološću“, „nasiljem“⁸ da njegov cilj predstavlja „sticanje, bogatstvo, zadovoljstvo“⁹ lišeno pravog smisla i da je stoga izgubio vezu sa prirodom sa kojom je nekada živio u skladu, a koju sada doživljava kao nešto „drugo“, tuđe, nerazumljivo, često zastrašujuće, i da tu vezu treba obnoviti. U romanu se ocrta upravo to obnavljanje veze sa prirodom, koje dobija bašlarovske konotacije sa egzistencijalističkim primesama. Robinsona priroda prvo zastrašuje i on želi da pobegne od nje, čežnjivo posmatrajući more koje treba da mu pruži mogućnost za povratak u ono što smatra civilizacijom. Odbijanje nove situacije u kojoj se našao najavljuje njegov prvi susret sa divljim predelom po dolasku na ostrvo:

Malo-pomalo, šuma se zgušnjavala. Posle trnja došli su mirisni lovori, crveni kedrovi, borovi. Stabla mrtvog i natrulog drveća stvarala su takvu naslagu da je Robinson čas puzao kroz biljne tunele, čas koraćao nekoliko metara iznad tla, kao po prirodnom brvnu. Isprepletene lijanе i grane okruživale su ga kao nekom džinovskom mrežom. U pogubnoj tišini šume, buka koju je pravio probijajući se, odjekivala je zastrašujuće. [...] Robinson je zadržtao od sujevernog straha, pomišljajući da će morati da prođe kraj te neobične životinje.¹⁰

⁶ *Le Vent Paraclet*, str. 228.

⁷ *Isto*, str. 229.

⁸ Mišel Turnije, *Petko ili limbovi Pacifika*. (Prev. Gordana Stojković), Novi Sad, Bratstvo Jedinstvo, 1990, str. 159.

⁹ *Isto*, str. 163.

¹⁰ *Isto*, str. 12.

Malo dalje:

Osećao je da tone u ponor usamljenosti, go i sam, u tom apokaliptičnom pejzažu, s dva leša koja su trulila pod mostom olupine, kao jedinim društvom.¹¹

Nasuprot organizovanoj evropskoj livadi gde je „materija potpuno iscrpna oblikom“, nepatvorena priroda tropskog ostrva „bezoblična“ je i „jednolična“, „gruba, prosta i siromašna kao njeno plavo nebo“, ali je „moćna“.¹² Robinson oseća kako gubi svoja ljudska obeležja i podleže „iskušenju kaljuge“,¹³ kako se njegov um rastače tonući u bezobličnu materiju močvare, bašlarovskog simbola laganog umiranja.¹⁴ U samoći divlje prirode odvija se „proces dehumanizacije“.¹⁵

To upućuje na iskustvo junaka Malroovog romana *Kraljevski put* u kambodžanskoj prašumi sa kojom moraju da se bore da bi ostvarili svoje namere, a zatim i da bi preživeli.¹⁶ Nastanjena svim vrstama insekata, preplavljena vlažnim, kužnim isparenjima i oblicima što trule „izvan sveta u kome je čovek važan“,¹⁷ prašuma se pojavljuje kao „zagušujuća gangrena“,¹⁸ kao izbijanje neljudskog koje fascinira čoveka, najavljujući prevlast „bića po sebi“ nad „bićem za sebe“ o kojoj govori Sartr u *Biću i ništavilu*.¹⁹ Izgubivši status koji je imala u romantizmu, priroda je postala zastrašujuća sila koja uništava čoveka.

Tako doživljenoj prirodi Robinson pokušava da suprotstavi svoju graditeljsku moć kojom će je potčiniti: „Ipak je trebalo da mu ostrvo odsad izgleda kao divlja zemlja kojom bi umeo da zagospodari, potom da je pripitomi, da bi od nje načinio sasvim ljudsku sredinu.“²⁰ „Valja strpljivo i bez predaha graditi, organizovati, sređivati.“²¹ On organizuje svoj život na pustom ostrvu po uzoru na život u civilizovanom društvu, uzgaja biljke i životinje koje su mu potrebne, zida, donosi neku vrstu pravilnika, ali se čini da u tom pokušaju gubi bitku sa nepobedivom prirodom:

Taj šum blatnjavog gutanja, ta raspadnuta isparenja što su ih ispuštali lepljivi vrtlozi, sva ta močvarna atmosfera snažno je prizivala u njegovom duhu kaljugu, i on je bio podeljen između osećanja trijumfa i mučne slabosti.²²

¹¹ Isto, str. 22.

¹² Isto, str. 41.

¹³ Isto, str. 35.

¹⁴ Vid. Gaston Bašlar, *Voda i snovi: ogled o imaginaciji materije*, (prev. Mira Vuković), Novi Sad – Sremski Karlovci, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, 1998.

¹⁵ *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 37.

¹⁶ Vid. E. A. Ellis, *André Malraux et le monde de la nature*, Paris, Archives des lettres modernes, 1975, str. 27–33.

¹⁷ André Malraux, *La Voie royale*, Paris, Grasset, 1930, str. 98.

¹⁸ Isto, str. 129.

¹⁹ Vid. Brian T. Fitch, *Le Sentiment d'étrangeté chez Malraux, Sartre, Camus et S. de Beauvoir*, Paris, Minard, 1964, str. 26–34.

²⁰ *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 34.

²¹ Isto, str. 36.

²² Isto, str. 83.

Uporedo sa pokušajima ovladavanja prirodom, odvija se i Robinsonovo postepeno izmirenje sa njom, koje poprima obeležje inicijacije.²³ Vaspostavlja se davno izgubljena veza sa prirodom. Taj proces ima više faza označenih terminima koji upućuju na bašlarovsku imaginaciju materije. U „telurskoj“²⁴ fazi, on silazi u kamenitu pećinu čija šupljina dobija obeležja majčine utrobe, pretvara se u analogon intrauterinskog prostora u kome on, „zgrčen, kolena podignutih do brade, ukrštenih listova, ruku postavljenih na stopala“,²⁵ postaje jezgro ostrva, njegov fetus. Boravak u pećini postaje „povratak izgubljenoj nevinosti koju svaki čovek krišom oplakuje.“²⁶ „Ženska priroda“ ostrva tu preuzima „sve attribute materinstva“,²⁷ a samo ostrvo postaje projekcija ženskog tela. Tada Robinson sledi „biljni put“, održavajući sa njegovom florom seksualni odnos i oplođujući njegovu zemlju iz koje izrasta simbolična mandragora, što, na mnogo eksplicitniji način, podseća na mit o divovima koji Rable evocira u romanu *Gargantua i Pantagruel*, ali i na nadrealističku ikonografiju u kojoj se brišu granice između tela i sveta, između ljudskog i vegetalnog, između čoveka i prirode.

Obnavljanje veze sa prirodom naročito podstiče pojava Petka koji se svojom čulnošću, svojim životom u skladu sa načelom zadovoljstva i spontanom predavanjem životnim radostima suprotstavlja racionalnim, pohlepnim i nasilnim Evropljanima, podređenim načelu korisnosti i uverenim u svoju superiornost. Druženje sa Petkom, nehotičnim vinovnikom eksplozije koja uništava sve Robinsonove „civilizacijske“ proizvode, otelotvorenjem načela prirodnosti a ujedno i predstavnikom svih „Drugih“, pojačava svest koju ovaj postepeno stiže da je potčinjavanje prirode „promašen poduhvat“²⁸ i da treba uvažavati drugog i njegovu različitost. Ova poslednja faza, u kojoj Robinson prihvata Petkove vrednosti, u znaku je sunca koje, „na nebu besprekorne čistote“, „širi svoju neograničenu svemoć“.²⁹ Govoreći Bašlarovim jezikom koji povremeno koristi i sam Turnije, to je „vazdušna“ faza koja smenjuje „telursku“: odajući poštu suncu, Robinson uživa u slobodi čiji je nosilac Petko, postoji, kao i on, samo u sadašnjem trenutku, ne misleći ni o prošlosti ni o budućnosti, oslobođen časovnika i metafizičkog nemira, doživljavajući sreću u prihvatanju drugog.

Tematizacija prirode dobija etičku dimenziju, kao i kod drugih pisaca XX i XXI veka koji izražavaju otpor prema osvajačkoj civilizaciji i tragaju za pravim životom izvan njenih okvira.³⁰ Jedan od tih pisaca je i Le Klezio, podstaknut neposrednim iskustvom, boravkom među južnoameričkim Indijancima, što ga je približilo prirodi i, kako sam kaže, izmenilo njegovu predstavu o svetu i njegov odnos prema drugima. U romanu *Pustinja* (1980), on suprotstavlja Africi koju eksploatišu kolonizatori pretvarajući njene stanovnike u svoje robove, izvornu

²³ Vid. Fabienne Épinette-Bregues, *Vendredi ou les limbes du Pacifique ou le roman initiatique*, Ellipses, 1998.

²⁴ *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 69.

²⁵ *Isto*, str. 72.

²⁶ *Isto*, str. 76.

²⁷ *Isto*, str. 73.

²⁸ *Isto*, str. 84.

²⁹ *Isto*, str. 120.

³⁰ Za temu prirode u francuskoj književnosti XX veka videti: Jelena Novaković, „L'idée de nature dans la littérature française du XXe siècle“, u: *Les Études françaises aujourd'hui. La nature, mère ou marâtre: représentation, concepts et leur puissance contestataire dans les literatures de langue française* (ur. M. Vinaver-Ković i V. Stanojević), Beograd, Filološki fakultet, 2014, str. 385–395.

Afriku u kojoj ljudi žive u prisnoj vezi sa prirodom, prepuštajući se „materijalnoj ekstazi“.³¹ Neke analogije sa Turnijeovim romanom mogu se naći u Le Klezioovom romanu *Tragalac za zlatom* (1985), čijem junaku, osmogodišnjem dečaku koji srećno živi na Mauricijusu, mladi crnac, potomak nekadašnjih robova, otkriva tajne prirode. U ovom romanu tragovi civilizacije (porodična kuća, električna centrala) isto tako nestaju, ovoga puta pod razornim dejstvom ciklona. Višegodišnje traganje glavnog junaka za blagom završava se sticanjem svesti da je blago u njemu samom, u ljubavi i želji za životom, u lepoti sveta koji ga okružuje.

Za Turnijeja, međutim, priroda nije samo izvor jednostavne radosti, nego i agens radikalnog preobražaja, nagoveštenog već u naslovu. Reč „limbovi“, koja označava boravište deca koja su umrla nekrštena, dakle neku vrstu prelaznog prostora, najavljuje metamorfozu kroz koju će proći Robinson, odričući se svog „civilizatorskog“ poduhvata i prepuštajući se čarima života oslobođenog društvenih i moralnih konvencija:

*Jer ako, na površini ostrva, nastavljam svoje delo civilizacije – gajenje bilja, uzgoj životinja, zgrade, uprave, zakone, itd. – preslikavano po ljudskom društvu i, dakle, na neki način, retrospektivno, osećam se pozorištem korenitije evolucije koja, na mesto ruševina što ih samoća u meni gradi, stavlja originalna rešenja, više ili manje privremena i tako reći probna, ali koja sve manje i manje liče na ljudski uzor od kojeg su pošla.*³²

U neposrednom dodiru sa nepatvorenom prirodom, „civilizovan“ čovek doživljava transformaciju. To upućuje na Žiroduov roman *Suzana i Pacifik* (1921), u kome Suzana, ženska projekcija Robinsona, kritikuje Defoovog junaka što pretrpava „svoje jedno ostrvo bofl-robom i belim limom, kao što će kasnije njegov narod učiniti sa svetom“.³³ U samoći pustog ostrva, ona živi u svetu svoje mašte, što će joj omogućiti da, po povratku u civilizaciju, otkrije lepotu i u najobičnijim stvarima. No, u tom preobražaju Turnijeov junak ide dalje: za njega se menja i sam pojam prirodnosti. Sve za šta je vekovima izgledalo da je deo ljudske prirode, poput seksualnosti, te „bujice“ koju su „priroda i društvo zarobili u jaz, u mlin, u stroj da bi je potčinili svrsi o kojoj se sama po sebi ne brine: produženju vrste“,³⁴ proširuje svoje područje da bi obuhvatilo i ono što je smatrano neprirodnim.

Sa tim saznanjem, Robinson odbija da se vrati pređašnjem životu i odlučuje da ostane na ostrvu, mirno posmatrajući brod koji se udaljava. Predeo više nema ničeg neprijateljskog ili pretećeg, on dobija idilično i mirno obeležje, izražavajući pronađeno spokojstvo:

*Ostrvo koje se prostiralo pod njihovim nogama, bilo je ponegde utonulo u maglu, ali sivo nebo prema istoku stalo se žariti. Na plaži, jola i piroga neravnomerno su se njihale pod naletom rastuće plime. Na severu je bela tačka jurila ka horizontu.*³⁵

Turnije je napisao još dva dela u kojima aktualizuje mit o Robinsonu, roman *Petko ili divlji život* (1971) i priču „Robinsonov kraj“ (1978). Ovaj drugi tekst prikazuje krajnji ishod

³¹ J. M. G. Le Clézio, *L'Extase matérielle*, Paris, Gallimard, 1967.

³² *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 79.

³³ Jean Giraudoux, *Suzanne et le Pacifique*, Paris, Grasset, 1939, str. 171.

³⁴ *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 80.

³⁵ *Isto*, str. 170.

Robinsonove avanture: Robinson se sa Petkom vratio u Englesku, ali ga muči nostalgija za pustim ostrvom. Ovaj završetak upućuje na Sen-Džona Persa koji se početkom XX veka u svojim pesmama sa istom nostalgijom sećao detinjstva na Gvadelupu i zamišljao sebe kao Robinsona koji se po povratku u Englesku oseća otuđenim i prognanim. Pesma „Petko“, koja nosi tragove rusooovskog mita o „dobrom divljaku“, počinje „osmesima na suncu“, solarnom vizijom sreće u nepatvorenoj prirodi, a završava se slikom Petka pretvorenog u lakeja „podmuklih“ očiju i „pokvarenog“ osmeha.³⁶ Turnije, međutim, naglašava dinamičko i mladalačko obeležje Robinsonove avanture. Njegov Robinson želi da se vrati na svoje pusto ostrvo, ali više ne može da ga pronađe. Ono je zapravo bilo „njegova mladost, njegova lepa pustolovina, njegov velelepni i usamljeni vrt“, a on je sada star, živi „pod kišnim nebom, u lepljivom gradu, među trgovcima i penzionerima“,³⁷ njegov životni elan je iščezao kao i ostrvo. Sa te tačke gledišta, Robinson se može posmatrati i kao otelotvorenje životnog elana koji se obnavlja i osnažuje u neposrednom dodiru sa silama prirode.

Iako dolazi u prvi plan i postaje vodič na Robinsonovom putu izmirenja sa prirodom, Turnijeov Petko je pre svega podsticaj, uzor, pokretač, prikazan samo iz spoljašnje perspektive. Pustolovina je Robinsonova, to je pustolovina gradskog i „civilizovanog“ ja suočenog sa novom realnošću što je predstavlja svet „divljine“. Ta pustolovina ima i svoju intelektualnu stranu na koju ukazuje sam Turnije, pozivajući se na Pola Valerija. Iako izjavljuje da je osetljiv „prema prisustvu jedne većno primitivne, netaknute prirode koju čovek nije iskvario, koja je neprekidno i vidno potčinjena univerzalnim silama“,³⁸ Valeri piše „poeziju o čudesima i emocijama intelekta“,³⁹ poeziju u kojoj je priroda podređena, „kao nekom čarolijom, čudima, moćima intelekta“,⁴⁰ a likovi u njegovim proznim delima otelotvoruju poduhvate uma. To dolazi do izražaja i u tekstu pod naslovom „Robinson“⁴¹ u kome je, kako primećuje Turnije, Robinsonovo iskustvo na pustom ostrvu predstavljeno kao „cerebralna pustolovina uključena u klasični romaneskni kontekst“.⁴² Turnije ujedno ukazuje i da je njegov uzor u pisanju romana Valerijev *Gospodin Test*: „Ukratko, reč je o tome da se ispriča niz čisto cerebralnih poduhvata i otkrića a da se oni ne odvoje od svog istorijskog i autobiografskog omotača.“⁴³ Valeri, koji Petka gotovo i ne pominje, naglašava Robinsonovu stvaralačku stranu koju za Turnijea predstavlja njegovo umeće da svoju samoću „uredi i uzdigne do nivoa veštine življenja“.⁴⁴

*Robinson vaspostavlja bez knjiga, bez spisa, svoj intelektualni život. [...] Njegova memorija razvija se traženjem i samoćom i prazninom. On se nad njom nadvija. Pronalazi pročitane knjige – beleži ono što mu od njih dolazi u sećanje. Te beleške veoma su zanimljive. Ukratko, on nastavlja a zatim i stvara.*⁴⁵

³⁶ Sen-Džon Pers, *Anabaza i druge pesme* (prepevao Deni St. Dobrosavljević), Beograd, Dosije, 2004, str. 13.

³⁷ Michel Tournier, *Le Coq de Bruyère*. Contes et récits, Paris, Gallimard, 1978, str. 23.

³⁸ Paul Valéry, *Oeuvres*, I, Paris, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1957, str. 1084–1085.

³⁹ *Isto*, str. 886.

⁴⁰ *Isto*, str. 450.

⁴¹ Paul Valéry, *Oeuvres*, II, Paris, Gallimard, Bibliothèque de la Pléiade, 1960, str. 411–420.

⁴² *Le Vent Paraquet*, str. 232.

⁴³ *Isto*, str. 231.

⁴⁴ *Isto*, str. 226.

⁴⁵ *Isto*, str. 232.

Robinsonov stvaralački poriv ispoljava se i u spisateljskom pokušaju koji treba da osmi- sli njegov usamljenički život. Obilazeći olupinu broda, on pronalazi knjigu čiji je tekst voda izbrisala i na čijim stranicama može da vodi neku vrstu dnevnika: „Najednom mu se učini- lo da se napola iščupao iz ponora životinjstva u koji je bio utonuo, i da se vraća u svet duha, obavljajući taj sveti čin: pisanje.“⁴⁶ Pravi život za njega nastaje kada počne da beleži, „ne sitne i krupne događaje materijalnog života – za to se nije brinuo – nego meditacije, razvoj svog unutrašnjeg života, ili pak uspomene koje su mu se vraćale i razmišljanja koja su one u njemu izazivale.“⁴⁷ Ponovo ispisane stranice knjige odslikavaju u isto vreme i način na koji se stvarnost ukazuje subjektu i pokušaj da se ta stvarnost uhvati pomoću pripovedanja: i Robinsonovi zapisi i sama realnost liče na palimpsest koji sadrži više potencijalnih teksto- va i čije odgonetanje dobija spasiteljsku funkciju, kao u Prustovom *Traganju za izgubljenim vremenom* ili u Novom romanu. A palimpsest je i Turnijeov roman koji uspostavlja intertek- stualne relacije sa nizom priča o Robinsonu i tako ih na neki način prisvaja, objedinjuje, modifikuje i daje im novo značenje, kako ukazuje i sam Turnije eksplicitno se pozivajući na ove priče u svojoj „intelektualnoj autobiografiji“.

Robinsonova pustolovina ujedno je i sazajno iskustvo. Petko se pojavljuje kao otelo- tvorenje nagonskog bića, potisnutog društvenim i moralnim konvencijama. Čovek mora da se udalji od društva i uobičajenog života u kome je zarobljen praktičnim ciljevima i svojom racionalnošću, da bude izvan njegovih normi koje često interiorizuje, da bi otkrio svoju pravu prirodu, mora da izmakne Zakonu da bi ostvario Želju, kako je ukazao Andre Žid kome je putovanje u Severnu Afriku omogućilo da otkrije i prihvati svoju pravu prirodu. Turnije ide i dalje od toga. Stavljajući u prvi plan Petka koji služi kao vodič na putu stvaranja novog čoveka, on prevazilazi „retrospektivno“ obeležje Defoovog romana, ograničenog na vaspostavljanje izgubljene civilizacije priručnim sredstvima i svome romanu daje „in- ventivno“ i „prospektivno“ obeležje, posmatrajući ga kao anticipaciju budućnosti.⁴⁸

Ideja o prirodi i prirodnosti otelotvorenoj u „dobrom divljaku“ kao predstavniku drugog i drugačijeg aktualizuje se u novom kontekstu odbacivanja antropocentrizma i etnocen- trizma, koje je najavio Breton stvarajući mit o Velikim prozirnim bićima, a koje krajem XX i početkom XXI veka izražavaju neki antropolozi i filozofi, poput Filipa Deskole, uverenog u mogućnost nove vizije sveta u kojoj se priroda i kultura, ljudsko i neljudsko, više neće su- kobljavati,⁴⁹ poput Mišela Sera koji pledira za „prirodni ugovor o simbiozi i uzajamnosti u kome bi naš odnos prema stvarima napustio ovladavanje i posedovanje u korist zadivljenog osluškivanja, reciprociteta, kontemplacije i poštovanja, u kome saznanje više ne bi pretpo- stavljalo vlasništvo, niti akcija ovladavanje“,⁵⁰ ili poput Hansa Jonasa koji čak govori o „pra- vu prirode“ i predlaže da se priroda posmatra ne samo kao „ljudsko dobro“, nego i kao „dobro vanljudskih stvari“.⁵¹

⁴⁶ *Petko ili limbovi Pacifika*, str. 32.

⁴⁷ *Isto*.

⁴⁸ *Le Vent Paraclet*, str. 229.

⁴⁹ Philippe Descola, *Par-delà nature et culture*, Paris, Gallimard, 2005, str. 9.

⁵⁰ Michel Serres, *Le Contrat naturel*, Éditions François Bourin, 1990, str. 67.

⁵¹ Hans Jonas, *Le Principe responsabilité: une éthique pour la civilisation technologique*, (trad. J. Greisch), Éd. du Cerf. 1996, str. 24–27.

Reč je o tome da se prihvati ono što predstavlja drugo i drugačije u svim njegovim vidovima. U „dobrom divljaku“ Petku Turnije vidi i predstavnika one „ogromne i tihe gomile radnika“ koji su „pohrlili ka nama iz trećeg sveta“ i na kojima „počiva naše društvo, a koje nikada ne vidimo, nikada ne čujemo, koji nemaju ni glasački listić, ni sindikat, ni svog glasnogovornika“,⁵² odnosno predstavnika svih onih zanemarenih i iz društva isključenih manjinskih i marginalnih grupa, doživljenih kao „Drugi“, kojima posvećuje svoju knjigu, pledirajući za njihovo priznanje i njihovu reintegraciju sa svim vrednostima koje se za njih vezuju.

⁵² *Le Vent Paraclet*, str. 236.